Chula Med J Vol. 49 No. 5 May 2005

โรคจิตหรือโรคทางจิต

ภุชงค์ เหล่ารุจิสวัสดิ์*

ปัจจุบันวิทยาการเทคโนโลยีที่เจริญมากขึ้น เปลี่ยนโฉมหน้าวงการจิตเวชศาสตร์ไปราวกับเป็นศาสตร์คนละชนิดกับเมื่อหลายสิบปีก่อน การค้นพบเทคโนโลยีที่สามารถตรวจวัดการทำงานของสมองได้อย่างละเอียดมากขึ้น ทำให้ขอบเขตการแบ่งโรคที่เดิมเคยสอนให้แยกระหว่าง organic cause และ functional cause ของอาการต่าง ๆ เริ่มสับสน เพราะโรคที่แต่เดิมเราเรียกว่า functional cause ทุกวันนี้ก็มีหลักฐานที่ตรวจพบว่าเป็น organic เช่น ความผิดปกติของเลือดที่ไปเลี้ยงสมองในบางบริเวณเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมที่พบได้ชัดเจนใน schizophrenia หรือ mood disorder ไม่ว่าจะเป็น depression หรือ bipolar disorder และหลักฐานในความผิดปกติที่ลึกซึ้งในระดับ molecular เมื่อศึกษาระบบ neurotransmitters ต่าง ๆ ภายในสมอง นอกจากนี้ยังมีประเด็นทางวิทยาการพันธุกรรมซึ่งเป็นอีกเสียงที่กำลังดังขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อจะบอกเราว่าโรคทางจิตเวชสามารถมีอิทธิพลถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้เพียงใด ยีนในตำแหน่งใดที่ถ่ายทอดโรคจิตเภท โรคซึมเศร้า หรือแม้แต่ความเสี่ยงในการติดสารเสพติด องค์ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นจากการวิจัยในทุก ๆ สัปดาห์ หากแต่คำที่เป็นชื่อใช้เรียก "โรค" ที่ว่านี้ กลับเป็นภาษาโบราณตั้งแต่ 2000 ปีก่อน ว่าเป็นโรค "จิต"

คำว่า "จิต" เป็นคำมาจากภาษาบาลี จากคำว่า จิตฺต ซึ่งหมายถึง ตัวรู้ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ ความนึกคิด[1] หรือคำไทยง่าย ๆ ว่า "ใจ" ในบางครั้งอาจมีการใช้คำว่า "จิตใจ" ซึ่งจริงเป็นการนำคำที่ความหมายเดียวกันมาพูดซ้อนทับเพราะต้องการเน้นย้ำให้ฟังดูหนักแน่นขึ้น ส่วนคำว่า "โรค" นั้นก็เป็นคำจากภาษาบาลีอีกเช่นกัน แต่เป็นที่เข้าใจได้เชิงรูปธรรมมากกว่าจิตมาก ถ้ายึดตามความหมายในพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 หมายถึงความเจ็บป่วย ความผิดปกติของร่างกาย และจิตใจ แต่คำว่า "โรคจิต" นั้น ในปัจจุบัน อาจมีการใช้สับสนใน 2 ความหมายคือ

1. โรคจิตที่หมายถึงคำว่า Psychotic disorder ซึ่งเป็นภาวะที่สูญเสียการหยั่งรู้ตนเอง ขาดความสามารถที่จะตอบสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือมีความรู้สึก นึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง ซึ่งจะตรงกับคำว่าโรคจิตและจิตฟั่นเฟือนไม่รู้ผิดชอบ[2] ในภาษากฎหมายนั่นเอง คำนี้อาจเป็นการเรียกโรคในแบบองค์ความรู้เก่าที่อธิบายการเกิดโรคทางจิตเวชโดยเชื่อตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทำให้แบ่งโรคทางจิตเวชออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ *psychosis* ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างทางจิตภายในกับความเป็นจริงภายนอก กับ *neurosis* ที่เป็นความขัดแย้งภายในโครงสร้างจิตใจเอง อย่างหลังนี้มีหลายท่านใช้คำเรียกว่าโรคประสาท ซึ่งเป็นคำโบราณอีกเช่นกัน ปัจจุบันจิตแพทย์ไม่ใช้ในการวินิจฉัยแล้ว (มักจะเรียกเป็นโรคในกลุ่ม anxiety disorder) และจะสร้างความสับสนมากเมื่อเทียบกับโรคทางระบบประสาท (neurological disorder) โดยเฉพาะสำหรับประชาชนทั่วไปว่าโรคจิต โรคประสาท โรคระบบประสาท ต่างกันอย่างไร ?

2. โรคจิตที่หมายความรวมทุกโรคที่เป็นปัญหาจากเหตุทางจิต ซึ่งก็จะอนุมานได้ว่าโรคในกลุ่มนี้ต้องรักษาโดยจิตแพทย์ แต่ในปัจจุบันการค้นพบว่าโรคที่แต่เดิม

*ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียกว่าโรคจิตนี้มีความผิดปกติทางสมอง เราจะต้องเปลี่ยนการเรียกเป็นโรคทางสมองหรือไม่ จิตแพทย์ในปัจจุบันหลายท่านเมื่อต้องชี้แจงผู้ป่วยก็จะบอกว่า ผู้ป่วยนั้นเป็น "โรคทางสมอง"ชนิดหนึ่ง อาจเนื่องจากทำให้ภาพพจน์ และความเข้าใจดีขึ้น เป็นที่ยอมรับได้มากกว่าปัญหาทางจิต ซึ่งราวกับเป็นคนไม่ดีเพราะผู้ป่วยต้องรับผิดชอบตนเองโดยตรงที่ไม่ดูแลจิตตนให้ดี แต่ความป่วยแบบที่เป็นโรคทางสมองนั้น เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ว่าไม่ใช่ความผิดของเจ้าตัวเพราะไม่มีใครอยากป่วย (หรือคนที่อยากป่วยก็จะถูกเรียกว่าโรคจิตเช่นกัน) และจะนำไปสู่การรักษาอย่างเป็นรูปธรรมคือการรับประทานยา ยาจะเข้าไปออกฤทธิ์ที่สมองแล้วจะดีขึ้น (ยาออกฤทธิ์ที่จิตไม่ได้เพราะยาเป็นรูปธรรม จิตเป็นนามธรรม) หากถ้าป่วยทางจิต การรักษาก็ควรต้องรักษาที่จิตอาจทำให้ต้องจำกัดแค่การทำจิตบำบัดไปหาทางลดความเครียด หรืออาจรวมถึงปฏิบัติธรรมแล้วผู้ป่วยเหล่านี้ก็มักต้องกลับมาพบแพทย์อีกครั้งเพราะกำเริบจากการหยุดยาเร็วเกินไปโดยคนไข้คิดว่ายาไม่จำเป็นต่อ "จิต"

ถ้าเช่นนั้นแล้ว จิตอยู่ที่สมองหรือไม่ ใครควบคุมใคร คำตอบนี้คงยังเป็นที่สงสัยกันต่อไป แต่เดิมปัญหาทางพฤติกรรมทางอารมณ์ และทางความคิดที่ผิดปกติจะถูกสงสัยในเจตนา ว่าเหตุใดจึงมีการแสดงออกต่างจากผู้อื่นหรือเจ้าตัวไม่อาจรับรู้และประเมินตนเองได้ว่าไม่เหมือนผู้อื่นซึ่งก็เสียที่ "ตัวรู้" หรือ "จิต"เช่นเดียวกัน หรือหากคิดจงใจจะแสดงออกให้ดูแปลกประหลาดก็สรุปว่าจิตไม่ใฝ่ดีเป็นปัญหาของจิตเช่นเดียวกัน โดยจิตทำงานผ่านสมองซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าถ้าสมองแปรปรวนเสียเองแล้ว ไม่ว่าจิตทั้งในแง่เจตนาและตัวรู้ดีเพียงใด ก็ไม่อาจปรับการแสดงออกให้เป็นปกติดีออกมาได้ ผู้รู้หลายท่านคิดว่าจิตและสมอง หรือกายและจิตเป็นเรื่องเดียวกันแต่พิจารณาคนละมิติ มีอิทธิพลถึงกันได้ เพราะข้อมูลใหม่ ๆ จากการวินิจฉัยในโรคต่าง ๆ ก็พบความเป็น functional ใน Organicity ของโรคนั้น ๆ เช่นกัน เช่น ความเครียดและอารมณ์มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับฮอร์โมนภูมิคุ้มกัน ความปวด ฯลฯ

และหากลองทบทวนกันดูเรายังพบได้ไม่น้อยว่าคนที่ป่วยทางกายยังอาจมีความสุขในชีวิต แต่คนที่แข็งแรงดีทางกายภาพจำนวนมากกลับยังทุกข์ระทมในการชีวิตบนโลกใบนี้

อ้างอิง

1. พระธรรมปิฎกและคณะ. คำว่าจิตวิญญาณในร่างพรบ. สุขภาพแห่งชาติมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร. เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย. 2546
2. แสวง บุญเฉลิมวิภาส. โรคทางกาย โรคทางจิต โรคทางจิตวิญญาณ. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. 2544; 9(1): 35 - 39

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย